

Світлана Паламар
ORCID iD 0000-0001-6123-241X

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
заступник директора з наукової роботи Педагогічного інституту
Київський університет імені Бориса Грінченка,
б-р. Ігоря Шамо, 18/2, 02154, м. Київ, Україна
s.palamar@kubg.edu.ua

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Процес формування цінностей та ціннісних орієнтацій залежить як від зовнішніх соціальних, так і внутрішніх особистісних чинників. Проаналізовано чинники, що впливають на формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів. Визначено головні ціннісні орієнтації студентів в умовах формування особистості. Схарактеризовано процес формування духовно-моральних цінностей майбутніх педагогів, оскільки сучасне суспільство потребує всебічно розвинену, високоморальну особистість, фахівця, професійна діяльність якого дасть змогу закладати ціннісні орієнтації у підростаючі покоління.

Ключові слова: цінності; ціннісні орієнтації; майбутні педагоги; професійна підготовка; студенти.

© Паламар Світлана, 2018

Вступ. Сьогодні в Україні вища школа перебуває у процесі модернізації, яка спрямована на входження в європейський освітній простір. І саме важливою складовою залишається збереження національних традицій вищої освіти, які спрямовані на підготовку фахівців міжнародного рівня, здатних до ствердження і збагачення загальнолюдських цінностей. Особливого значення сьогодні набуває проблема формування професійно-ціннісних орієнтацій громадянина України. Вивчення світогляду, життєвих орієнтирів, чинників, які впливають на становлення молоді особистості, є

важливим завданням педагогів і актуальною проблемою в системі вищої освіти взагалі.

У дослідженнях окрему категорію складають молоді люди, які обрали професію педагога. І це зрозуміло, бо потрібно чітко знати і бути впевненими, що майбутні педагоги дидактично грамотно будуть екстраполювати на своїх учнів не лише знання, свій світогляд, досвід, власні цінності, а й культурні надбання свого суспільства і всього людства. «Усі важливі події в соціальному й культурному середовищі пов'язані з цінностями і ціннісними орієнтаціями. На думку відомих дослідників культур і міжкультурних відмінностей, цінності є вираженням самого ядра людства і людських культур» (Musek J., 2008, с. 82).

Як зазначив академік І. Бех, «одним із основних чинників формування особистісних цінностей вважається свідомо інтелектуальна робота людини по все більш глибокому і широкому відображенню дійсності, а не внутрішньо-спонтанне розгортання визначених динамічних тенденцій» (Бех І., 2003, с.18).

З психологічної точки зору ціннісні орієнтації є компонентом структури особистості, який відображає життєвий досвід, накопичений особистістю в індивідуальному розвитку та являє собою серцевину свідомості, з точки зору якої вирішується багато важливих життєвих питань. У ціннісних орієнтаціях проявляється стійке, соціально-зумовлене, вибіркоче ставлення людини до сукупності матеріальних і духовних суспільних благ та ідеалів.

Професійна діяльність майбутнього педагога базується на специфічній системі знань як теоретичного, так і практичного характеру, на критеріях успішного розв'язання проблем, системі етичних принципів і цінностей, які регулюють відносини з колегами та різними інстанціями. Вона невід'ємна від гуманістичних, та демократичних ідеалів, тому її цінності ґрунтуються на повазі до людини, її гідності. Соціальне замовлення на фахівця вимагає від нього високої загальної та професійної культури, розвинутого почуття

відповідальності, здатності до самооцінки та саморозвитку, вміння контролювати свої стосунки з людьми.

Метою статті є визначення життєвих цінностей та ціннісних орієнтацій студентської молоді, виокремити чинники, які впливають на формування життєвих цінностей майбутніх педагогів.

Сучасних учених непокоїть низький рівень духовності, що панує серед молоді, недостатній розвиток критичного мислення, переважання споживацьких інтересів, низький інтелектуальний рівень. Духовність пов'язана з мотивацією, цілями, установками людини, а моральність – з вихованням, поведінкою, емоційною рівновагою, самовдосконаленням й самоосвітою (Паламар С., 2017, с. 225).

Людське буття за своєю суттю є контитуально ціннісним, а цінності особистості, що міцно пов'язані з життєвими реаліями, визначаються дискретними просторово-часовими детермінантами. Тобто, залежать від етапів цивілізаційного розвитку і суспільних пріоритетів. Тож будь-яка цінність (і цінність людини також) актуалізується на основі потреб людини, які виникли. Цінності можуть бути і смисложиттєвими орієнтирами людини, і реальними чинниками, що визначають та впорядковують процеси життєдіяльності людини.

Формування цінностей особистості не можна відокремлювати від освіти. Якщо цінності не формуються, то освіта втрачає смисл. Поняття освіти без створення цінностей суперечливе. Кожне суспільство прагне так навчати людей самостійно жити, самостійно задовольняти свої потреби, самостійно досягати поставлені цілі, щоб це не заважало іншим людям, а сприяло співіснуванню у соціумі. Тож людина повинна в процесі освіти розвивати такі якості, які відповідають основним принципам і цінностям суспільства, у якому вона живе (Musek J., 2008, с. 80).

Втрата людиною сенсу життя – це завжди наслідок руйнування і переосмислення старої системи цінностей. Щоб здобути цей сенс знову, людині потрібно створити нову систему, ґрунтуючись на загальнолюдському

досвіді і використовуючи прийняті в суспільстві форми поведінки і діяльності.

Сьогоднішній етап розвитку українського суспільства характеризується трансформацією суспільно-політичних процесів і зміною цінностей, зумовленими пошуком власного шляху. Ці процеси, безперечно, внесли суттєві корективи у становлення ціннісних орієнтацій сучасної молоді, її поведінку, життєві устремління. Час навчання у закладі вищої освіти є періодом особистісного становлення молодої людини, накопичення не лише професійних, а й життєвих знань та вмінь, формування її інтересів та ціннісних орієнтацій, відповідних норм і зразків поведінки.

Окремою категорією є молоді люди, які обрали професію педагога, адже майбутнє суспільства залежатиме від того, які цінності ці педагоги закладуть у підростаючі покоління. Сучасний педагог покликаний не тільки передавати дітям конкретні знання, а й вводити їх у соціокультурний простір, залучити до цінностей культури, допомагати пізнати оточення, досягнути реалії буття. Відомо, що система освіти як соціокультурний інститут суспільства сприяє реалізації будь-яких змін ціннісних орієнтацій у ньому. Отже, особливого значення набуває модернізація педагогічної освіти, зокрема орієнтація педагогів на реалізацію потреб суспільства, яке динамічно розвивається. Відзначимо, що сьогодні освітній простір розглядається саме як просторово-часове поле функціонування й розвитку системи освіти як відкритої й активної соціальної сфери, в якій діє ідеологія формування особистості з урахуванням умов зовнішнього середовища.

Цінності, якими керується майбутній педагог у процесі професійної підготовки, пов'язані з його світоглядною позицією, з його особистісними пріоритетами та відображають визнання оволодіння глибокими уявленнями про час та простір як цінності життєвої необхідності та важливістю вчасного формування їх у дошкільників. На шляху опанування цінностей відбувається цілісний духовний розвиток особистості.

Для з'ясування ціннісних орієнтацій студентів Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка у 2017–2018 рр. було проведено дослідження, емпіричні дані якого дали змогу виявити пріоритети, якими майбутні педагоги керуються у процесі проектування власного життєвого і професійного шляху. Опитування та анкетування проводились серед студентів за такими напрямками підготовки – «Дошкільна освіта», «Початкова освіта».

Майбутнім вихователям дітей дошкільного віку і вчителям початкової школи пропонувалося відповісти на декілька запитань. «Цінність життя для вас полягає в тому, щоб...»; «Які з перелічених проблем турбують вас найбільше»; «Назвіть одним словом рису, яку ви найбільш цінуєте в людях»; «Назвіть одним словом найбільш неприйнятну для вас людську рису»; «З якою метою потрібно розвивати ціннісне ставлення до праці, держави, себе?»; «Вкажіть, яка з сучасних професій є найбільш престижною, прибутковою та творчою?»; «Вкажіть чинник, який, на вашу думку, має вирішальний вплив на вибір майбутньої професії».

Відповідаючи на запитання про цінність життя, 89 % респондентів, вказали на необхідність мати міцне здоров'я. Це позитивний чинник усвідомлення молоддю цінності власного здоров'я, без якого буде важко чи неможливо побудувати кар'єру, буде складно бути корисним для суспільства і навіть створити сім'ю. Загалом у період студентства відбувається формування відповідальної самозберігаючої та здоров'язберігаючої поведінки.

Дуже важливим у контексті потреби суспільства у духовному, моральному зростанні своїх громадян є той факт, що 84 % студентів визнали важливим для себе «розвиватися духовно, збагачувати свій світогляд». Тільки 37 % респондентів зазначили, що цінності життя для них полягають також у тому, щоб «стати порядною і чесною людиною», і 42 % – «бути корисним для суспільства».

Серед традиційних цінностей та життєвих пріоритетів: кохання (56 %), створення сім'ї (96 %), здобуття цікавої професії (47 %). 88 % опитаних занепокоєні матеріальним становищем, але професійну перспективу 24 % студентів не пов'язують з матеріальним забезпеченням. 76 % студентів прагнуть реалізувати себе у роботі з дітьми.

Надзвичайно важливими є відповіді майбутніх педагогів на запитання «З якою метою потрібно розвивати ціннісне ставлення до праці, держави, себе?» Сімейне життя є провідною життєвою цінністю для багатьох поколінь українців. Саме виховання дитини у сім'ї справляє значний вплив на формування ціннісних орієнтацій. 67 % респондентів вважають сім'ю місцем, де допомагають розв'язувати проблеми, підтримують, а для 33 % студентів сім'я це місце, де вони проживають і де виконують певні обов'язки. Тобто, простежується відсутність емоційної складової.

78 % респондентів цінують у друзях, насамперед, ті риси, які відповідають їхнім уявленням і вимогам, водночас вважають, що бажано цікавитися проблемами партнера, друга, але це не є обов'язковим.

Соціально важливим та особистісно ціннісним є факт, що 42 % майбутніх педагогів престижною визнали професію військового. Це пов'язано, насамперед з тим, що на сході України триває збройна агресія, розв'язана сусідньою державою, і професія захисника Вітчизни є дуже поважаною у суспільстві.

Професія педагога відсутня в переліку престижних. Це пояснюється тим, що у суспільстві престижність цієї професії декларативна, а на практиці вона абсолютно неприбуткова. Однак, 98 % вважають професію вихователя, вчителя як найбільш творчу, де можна максимально реалізувати себе.

48 % респондентів вважають, що для досягнення матеріального достатку у житті слід здобути хорошу освіту й бути фахівцем у своїй галузі. 29 % молоді зазначає, що для цього треба мати добре оплачувану посаду або роботу, 15 % пов'язують добробут із відкриттям власної справи. 8 %

респондентів зазначили, що для матеріальних статків необхідно бути знайомим із впливовими людьми.

Майбутніх педагогів найбільшою мірою ріднять з українським народом: історія, традиції, звичаї, культура – 45 %, територія проживання – 20 %, релігія, віросповідання – 17 %, мова – 15 %, побут і спосіб життя – 3 %.

Тільки 50 % визнали, що мають глибокі знання про традиції та звичаї свого народу, і майже 36 % дотримуються українських народних звичаїв та традицій лише у випадку великих релігійних свят чи знаменних подій.

Студенти відмічали, що думки про майбутнє є дуже важливими для кожної людини, але якщо орієнтуватися тільки на нього, є небезпека відкладання життя «на потім», а занурення у минуле, де інколи людині було краще, ніж, можливо, зараз, є спробами втечі від себе. Водночас студенти підкреслювали цінність знань про минуле, й про особливості розвитку нашого суспільства, а також про методи виховання й навчання дітей, обґрунтовуючи, що здобутками минулого слід пишатися, надихатися цінностями, створені пращурами, а про помилки сучасники мають знати, щоб їх не повторити. Тобто, молодь цінує час, намагається жити тут і зараз, вибудовує простір своєї життєдіяльності та оберігає його, але й орієнтована на майбутнє.

Висновок. Ціннісні орієнтації як відображення пріоритетів соціального середовища можуть впливати на групові норми і цінності. Проблема цінностей та ціннісних орієнтацій розглядається у зв'язку із соціалізацією особистості, процес якої залежить як від зовнішніх соціальних, так і від внутрішніх особистісних чинників. У процесі соціалізації людина активно засвоює соціальний досвід і перетворює його у власні цінності, установки, орієнтири.

На основі аналізу емпіричних даних і самооцінки студентів отримано деякі абриси до їх збірному портрета. Майбутній вихователь дошкільного закладу освіти і педагогічний працівник початкової школи це – зразковий і віруючий сім'янин з міцним здоров'ям, який поважає і цінує своїх батьків як

людей, котрі його люблять, але він стурбований своїм матеріальним становищем і вважає, що для досягнення достатку у житті йому слід здобути хорошу освіту і мати цікаву професію, будучи фахівцем у своїй галузі. Як майбутній педагог він прагне максимально творчо реалізувати себе у роботі з дітьми і не покладається на готові зразки поведінки і стереотипи у професійній діяльності. Маючи знання про традиції та звичаї свого народу, ідентифікує себе з ним, шанує історію, культуру, уболіває за майбутнє країни, її незалежність і мирне співіснування, хоче бути корисним для суспільства.

Освітній процес у педагогічних інститутах та університетах має спрямовуватись на формування у студентів стійкої системи цінностей. Для цього, як мінімум, необхідно вивчати їхні ціннісні пріоритети та орієнтації. Посилення уваги до формування духовно-моральних цінностей студентів пов'язане, перш за все, з тим, що сучасне суспільство потребує такого фахівця, який свою професійну діяльність органічно пов'язує з духовністю, що проявляється в любові не тільки до своєї праці, але й у любові до людини, до природи, з толерантністю до думок інших людей, з готовністю до суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Перспективним напрямом досліджень є процес формування духовно-моральних цінностей майбутніх педагогів, оскільки сучасне суспільство потребує всебічно розвинену, високоморальну особистість, фахівця, професійна діяльність якого дасть змогу закладати ціннісні орієнтації у підростаючі покоління.

Література

- Бех І. Д. Виховання особистості : навч.-метод. посіб. : у 2 кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – 344 с.
- Паламар, С. П. (2017). Проблема формування духовно-моральних цінностей студентів в умовах освітнього середовища. *Освітнологічний дискурс*, № 3-4 (18-19), с. 221–233.

Musek, J. (2008). Vrednote, kultura in vzgoja. Kultura in umetnost v izobraževanju – popotnica 21. stoletja : predstavitev različnih pogledov o umetnosti in kulturni vzgoji v izobraževanju / [avtorji prispevkov Staša Tome ... [et al.] ; uredili Nada Požar Matijašič in Nataša Bucik]. Ljubljana: Pedagoški inštitut, 2008, 77–88. Prejeto bilo dne 10.07.2018 iz World Wide Web: https://artsdocbox.com/Fine_Art/67063121-Kultura-in-umetnost-v-izobrazevanju-popotnica-21-stoletja.html

ЦЕННОСТНЫЕ ОРИЕНТАЦИИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ КАК ОСНОВА ИНТЕГРАЦИИ К ЕВРОПЕЙСКОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ

Светлана Паламарь, кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник, заместитель директора по научной работе Педагогического института, Киевский университет имени Бориса Гринченко, б-р. Игоря Шамо, 18/2, 02154, г. Киев, Украина.
s.palamar@kubg.edu.ua

Процесс формирования ценностей и ценностных ориентаций зависит как от внешних социальных, так и внутренних личностных факторов. Проанализированы факторы, влияющие на формирование ценностных ориентаций будущих педагогов. Определены главные ценностные ориентации студентов в условиях формирования личности. Охарактеризован процесс формирования духовно-нравственных ценностей будущих педагогов, поскольку современное общество требует всесторонне развитую, высоконравственную личность, специалиста, профессиональная деятельность которого позволит закладывать ценностные ориентации в подрастающие поколения.

Ключевые слова: ценности; ценностные ориентации; будущие педагоги; профессиональная подготовка; студенты.

VALUE INITIATIVES OF FUTURE TEACHERS AS A PREFERENCE FOR INTEGRATION TO THE EUROPEAN EDUCATIONAL SPACE

Svetlana Palamar candidate of pedagogical sciences, Senior Researcher, Deputy Director for Scientific Work Pedagogical Institute of Borys Grinchenko Kyiv University Bulv. Igor Shamo, 18/2, 02154, Kyiv, Ukraine
s.palamar@kubg.edu.ua

The process of formation of values and value orientations depends on both external social and internal personal factors. The factors influencing the formation of value orientations of future teachers are analyzed. The main value orientations of students in the conditions of personality formation are determined. The process

of formation of the spiritual and moral values of future teachers is characterized, as modern society requires a fully developed, highly moral personality, a professional whose professional activity will enable to establish value orientations in younger generations.

Key words: *values, value orientations, future teachers, professional training, students.*

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- Bekh I. D. Vychovannia osobystosti [Education of the person] / I. D. Bekh. – U 2-kh kn KN. 2-ha: Osobystisno oriietovanyi pidhid: naukovo-praktychni zasady. – K.: Lybid. – 342. (ukr).
- Palamar, S. P. (2017). Problema formuvannya duxovno-moral`ny`x cinnostej studentiv v umovax osvitr`ogo seredivy`shha [The problem of formation of spiritual and moral values of students in the educational environment]. Educational Discourse, No. 3-4 (18-19), p. 221-233.(ukr)
- Musek, J. (2008). Vrednote, kultura in vzgoja. Kultura in umetnost v izobraževanju – popotnica 21. stoletja : predstavitev različnih pogledov o umetnostni in kulturni vzgoji v izobraževanju / [avtorji prispevkov Staša Tome ... [et al.] ; uredili Nada Požar Matijašič in Nataša Bucik]. Ljubljana: Pedagoški inštitut, 2008, 77–88. Prejeto bilo dne 10.07.2018 iz World Wide Web: https://artsdocbox.com/Fine_Art/67063121-Kultura-in-umetnost-v-izobrazevanju-popotnica-21-stoletja.html (sl)

*Стаття надійшла до редакції 04.07.2018
Прийнято до друку 30.08.2018*